

DIE BELYDENIS VAN CHRISTUS' „NEDERDALING TER HELLE" IN DIE LIG VAN DIE GEGEWENS VAN DIE OU TESTAMENT.

2. *Die bewoordinge van die geloofsartikel en die Bybelse spraakgebruik.*

Die belydenis dat Christus „neergedaal het na die hel" word in hierdie bewoordinge nóg in Ou Testament nóg in die Nuwe Testament gevind, en in die Ou Testament ontbreek ook die voorstelling self.¹⁾ In die Nuwe Testament word in die vyf vernaamste bewysplase vir hierdie belydenis vyf verskillende uitdrukkings gevind; in Matth. 12:40 word gesê dat die Menseseun „sal wees in die hart van die aarde," in Hand. 2:31 dat die siel van Christus nie „in die doderyk" verlaat is nie, in Rom. 10:7 word van „die afgrond" gespreek, en as gelykluidend daarmee „die dode" genoem, in Ef. 4:9 van „neergedaal na die onderste dele van die aarde," in 1 Petr. 3:19 van „heengegaan na die geeste in die gevangenis." Nêrens spreek die Nuwe Testament dus van 'n neerdaal na „die hel" nie. Of moet ons in Hand. 2:31 die Statevertaling volg wat hier en ook in die hier aangehaalde Outestamentiese bewysplaas (Ps. 16:10) wel van „de hel" spreek?

By 'n noukeurige vergelyking van die Statevertaling en die Afrikaanse vertaling van die Ou Testament val dit op hoe veel vaker die woord „hel" in die Statevertaling voorkom. Dit gaan hier om die vertaling van die Hebreeuse woord *sjeool*. Van die 64 keer waar ek met behulp van woordeboeke en konkordansies hierdie woord in die

---

¹⁾ Met die opvatting van ons geagte kollega PROF. ENGELBRECHT: „In die Oue en in die Nuwe Testament word van die nederdaling van die Messias na die hel gepraat," (bl. 32. laaste alinea, eerste sin) kan ons dus, veral wat die Ou Testament aangaan, nie instem nie; sien ons resultaat in die vorige artikel, bl. 72.

Ou Testament gevind het, word dit in die Statevertaling 31 keer weer-gegee deur „die graf” ²⁾ en 32 keer deur „die hel” ³⁾. Die vertaling as sodanig egter gee nie voldoende die mening van die Statevertalers weer nie. Om dié te ken, moet die Kanttekening geraadpleeg word. As mens dit doen, blyk dat op byna elke plek waar die Statevertalers „de hel” vertaal, hulle in die Kanttekening sê: „Of het graf,” en ook „Dat is: het graf,” en „Anders: het graf” ⁴⁾. By Deut. 32:22 word „de hel” verklaar as: „de plaats der graven diep in de aarde.” In Hos. 13:14 vertaal hulle: „van het geweld der hel” maar dieselfde uitdrukking in Ps. 49:16 en 89:49 „van het geweld des grafs.” In die Kanttekening by Eseg. 31:15—17, 32:27 blyk dat hulle eintlik aan die vertaling „het graf” die voorkeur gee, maar hulle het „de hel” gekies omdat hier volgens hulle bedoel word: „het graf met den aanklevenden toestand der goddelozen in de hel,” of „het graf. maar wijders de plaats der verdoemden”; so ook by Spr. 9:18 „de diepten van den tijdelijken en eeuwigen dood” of by Job 11:8 en 26:6 „alle diepe en verborgen plaatsen, ja ook de hel.” Gedurig word in die Kanttekening terugverwys na die eerste plek waar die woord in die Ou Testament voorkom, nl. Gen. 37:35, waar vertaal word: „het graf,” maar in die Kanttekening uiteengesit word dat die Hebreuse woord *sjeool* vier betekenis het: nl. „het graf,” of „allerlei groote diepten, diepe, verborgen plaatsen,” of „de hel, de plaats der verdoemden” of „overgrootte en uiterste benauwdheden en het gevoel van Gods toorn.”

Merkwaardig, en belangrik vir die belydenisartikel wat ons behandel, is dat in hierdie Kanttekening Ps. 16:10 voorkom as bewysplaas vir die betekenis „het graf” en ook in die Kanttekening by Ps. 16:10 gesê word: „Dat is het graf,” terwyl tog vertaal word „de hel” en in die Kanttekening bygevoeg word: „Of versta met sommigen de helse pijn, die Christus in zijn lijden om onzentwil gedragen heeft.” Wie die „sommigen” was, wie se mening so belangrik geag is, dat die Kanttekenaars hulle eie vertaling daarvoor teruggehou het, sou mens graag weet. Dieselfde teenstrydigheid heers by die hierbo genoemde tweede bewysplaas Hand. 2:31 (en 27), waar vertaal word „de hel” maar in die lang Kanttekening by vs. 27 betoog word dat dit hier „wel allerbekwaamst verstaan word van het graf, in hetwelk Christus’ ziel.

²⁾ Naamlik: Gen. 37:35, 42:38, 44:29, 31, 1 Kon. 2:6, 9, Job 7:9, 14:13, 17:13, 16, 21:13, 24:19, Ps. 6:6, 30:4, 31:18, 49:15, 16, 86:13, 88:4, 89:49, 141:7, Spr. 1:12, 7:27, 30:16, Pred. 9:10, Hoogl. 8:6, Jes. 5:14, 38:10, 18, Jona 2:3, Hab. 2:5.

³⁾ Naamlik: Num. 16:30, 33, Deut. 32:22, 1 Sam. 2:6, 2 Sam. 22:6, Job 11:8, 26:6, Ps. 9:18, 16:10, 18:6, 55:16, 116:3, 139:8, Spr. 5:5, 9:18, 15:11, 24, 23:14, 27:20, Jes. 14:9, 11, 15, 28:15, 18, 57:9, Eseg. 31:15—17, 32:21, 27, Hos. 13:14, Am. 9:2. Eenmaal „de diepte” Jes. 7:11.

⁴⁾ Vergelyk bv. die Kanttekening by Nu. 16:40, Ps. 16:10, Spr. 27:20, Jes. 14:11, 15, 28:15, 18, Hos. 13:14.

dat is Christus, doch naar zijn ligchaam, gelegen heeft tot op den derden dag." Opmerklik is hier verder dat somar die siel van Christus verstaan word van die liggaam van Christus, en dat in hierdie Kanttekening generlei verwysing is na die „nederdaling ter helle."

So blyk wel dat ons nie die Statevertaling of sy Kanttekening as afdoende getuies vir die regte vertaling en opvatting van die Bybelse uitdrukking *sjeool* (of sy Griekse ekwivalent in die Griekse vertaling van die Ou Testament en in die Nuwe Testament *hadês*) kan neem nie. Die Afrikaanse vertaling wat, virsover ek sien, orals net die een vertaling „doderyk" gee, verdien hier seker ver die voorkeur.

Maar wat is die bewoording van die belydenisartikel self? Waar hierdie belydenisartikel afkomstig is uit die Westerse, Latynsprekende deel van die Christelike Kerk ⁵⁾ is dit metodies die juiste weg dat ons die Latynse bewoording as uitgangspunt neem en dat ons dit vergelyk met die spraakgebruik van die Latynse Bybel. Die Latynse bewoording vir ons „neergedaal na die hel" is: *descendit ad inferna* of (in die sogenoemde „Geloofsvorm van Athanasius"): *descendit ad inferos* ⁶⁾. Hierdie uitdrukking kom letterlik meermale voor in die Latynse Bybel ⁷⁾: *descendere ad inferna* in Job 21:13, *ad inferos* in Gen. 42:38, 44:29, 31, 1 Sam. 2:6, 1 Kon. 2:6, 9, Job 7:9, Eseg. 31:15 en *in infernum* in Gen. 37:35, Num. 16:30, 33, Job 17:16, Ps. 55:16, Eseg. 31:17, 32:27. Op al hierdie plekke is dit 'n vertaling van die Hebreeuse woord *sjeool* wat ook orals elders in die Latynse Bybel deur *infernus* of *inferi* vertaal word. Daar is nie eintlik verskil in betekenis tussen *ad inferna*, *ad infernum* en *in inferos* nie, behalwe dat die eerste twee uitdrukkings die plek en die derde die bewoners van die plek aandui. Die plek is, letterlik vertaal, „die onderwêreld," maar „doderyk" sou 'n goeie vertaling wees. Dit is die algemene naam vir die verblyf van al die gestorwenes.

In die genoemde Bybelplase word die uitdrukking „neerdaal na die *inferna* of *infernum* of *inferos*" net alleen van mense gebruik; en van mense sonder onderskeid van hulle verhouding tot God. Sowel die gelowige vader Jakob (Gen. 37:35, 42:38, 44:29, 31) as die goddelose Korag, Datan en Abiram (Num. 16:30, 33) daal by hulle sterwe na „die onderwêreld," „die doderyk," sowel die vrome Job (Job 7:9, 17:16) as die goddelose mense (Job 21:13). Die enigste onderskeid in

⁵⁾ Sien PROF. ENGELBRECHT, Afl. 1, bl. 32 bo en 34 benede, en bo. G. E. MACLEAR. An Introduction to the Creeds, Londen 1929, bl. 137 v.: In die Oosters-ortodokse belydenisse kom die artikel nie voor nie.

⁶⁾ Sien PROF. ENGELBRECHT t.a.p., bl. 35 voetnoot 8.

⁷⁾ Ek bedoel hiermee die *Vulgata*, wat hoofsaaklik die werk is van die met die ou tale en ook met Hebreeus so goedbekende kerkvader HIËRONYMUS, wat die ver-naamste deel van by Bybelvertalingswerk gedoen het in die jare 390—404 n.C. Die 'n paar eeue ouer Ou Latynse vertaling, ook wel *Itala* genoem, is slegs gedeeltelik en in aanhalings by die ouer kerkvaders bewaar en staan nie tot my beskikking nie.

hierdie Bybelplase tussen die gelowige en die goddelose is, dat die laaste „lewendig” na die doderyk afdaal (Num. 16:30, 33) dus deur ’n gewelddadige dood, en as die goddelose in vrede⁸⁾ sterf, dan lyk dit onverenigbaar met ’n regverdigde Godsbestuur (Job 21:13). Nêrens in hierdie Outestamentiese plase is die onderwerp van die neerdaal die Messias en nêrens is daar rede om aan iets anders as „die doderyk” in algemene sin te dink (in die tekste waar Jakob en Job die onderwerp is, is die betekenis „hel” selfs heeltemal uitgesluit).

Wat is nou die spraakgebruik in die Nuwe Testament? As ek goed getel het kom in die Statevertaling die woord „hel” 22 keer voor, in die Afrikaanse slegs 11 maal.⁹⁾ Maar ook hier, netsoos in die Ou Testament, aarsel die Kanttekenaars meermale tussen die vertaling „hel” en „graf”¹⁰⁾. Die vertaling „hel” is volgens die spraakgebruik van die Nuwe Testament alleen geregverdig in die 11 tekste waar die Afrikaanse vertaling dit so het (d.i. die eerste 11 tekste in aantekening 9 hieronder genoem). Die Nuwe Testament gebruik namelijk twee uitdrukkings: *hadês* en *geënnà*¹¹⁾. Die woord *geënnà* is die eintlike woord vir „die hel.” soos duidelik blyk uit die byvoeging: „van die vuur” (Matth. 5:22, 18:9), en uit die uitdrukking „die ewige vuur” in Matth. 18:8, waar die gelykluidende plaas Mark. 10:43 *geënnà* het; ook in Jak. 3:6 word na die vuur van die *geënnà* verwys as gesê word dat die tong ’n vuur is wat die hele lewensloop aan die brand steek en (self) uit die *geënnà* aangesteek word. In die Nuwe Testament word die *geënnà* of „hel” skerp onderskei van die *hadês* of „doderyk”¹²⁾; die Afrikaanse vertalers het goed gedoen met hierdie onderskeiding te handhaaf.

Hoe is nou die spraakgebruik van die Latynse Bybel in die Nuwe Testament? Die Latynse Bybel het sorgvuldig die spraakgebruik van die oorspronklike Grieks gevolg. Dit vertaal *hadês* met *infernus* en *geënnà* met *gehenna*. As dus die belydenisartikel spreek van ’n neerdaal van Christus *ad inferna* of *ad inferos* dan bedoel dit die *hadês*

⁸⁾ So moet in Job 21:13 met OBBINK vertaal word en nie „in ’n oomblik” soos die Afrikaanse vertaling dit het nie.

⁹⁾ Matth. 5:22, 29, 30, 10:28, 18:9, 23:15, 33, Mark. 10:43, 47, Luk. 12:5, Jak. 3:6 in beide vertalings „hel”; Matth. 11:23, 16:18, Luk. 10:15, 16:23, Hand. 2:27, 31, 1 Kor. 15:55, Op. 1:18, 6:8, 20:13, 14 in Statevertaling „hel.” in die Afrikaanse „doderyk.”

¹⁰⁾ Vir Hand. 2:27, 31 sien hierbo; by 1 Kor. 15:55 „of graf; het schijnt dat het hier voornamelijk het graf beteekent”; by Op. 6:8 „of het graf.” Op. 20:13 „door het woord hel wordt van velen verstaan het graf.” vs. 14: „of het graf.”

¹¹⁾ Die uitdrukking *geënnà* is soos bekend ’n Griekse verbastering van die Hebreuse naam vir die dal ten suide van Jerusalem waar die offers aan die Moloch gebring is en die kinders „deur die vuur laat gaan” is, Hebr.: *gê ben(ê) hinnôm* „dal van die seun(s) van Hinnom,” in die Hebr. saamgetrek tot *gêhinnôm*, wat ’n naam vir die plek is waar die verdoemdes die ewige straffe lei.

¹²⁾ Sien JOACHIM JEREMIAS in G. KITTEL, Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, Bd. I, Stuttgart 1933, bl. 655 v. Sy artikel oor die *geënnà* ewes dié oor die *hadês* op bl. 146—150 is besonder helder en leersaam, en verwerk die gegewens van STRACK en BILLERBECK.

van die Nuwe Testament „die doderyk,” en nie die *geënnā* „die hel” nie; as die laaste bedoel was dan sou die geloofsartikel gelui het: *descendit ad gehennam*.

Die opvatting van CALVYN en die Heidelbergse Kategismus is deur PROF. ENGELBRECHT op bl. 38 van hierdie jaargang uiteengesit. Dit blyk egter nie die opvatting van al die Gereformeerde teoloë te wees nie (bv. nie van BEZA, ook nie heeltemal van OLEVIANUS een van die samestellers van die Kategismus nie, ewemin van die opstellers van die Synopsis Purioris Theologiae of van PETRUS VAN MASTRICHT en WILHELMUS À BRAKEL; sien t.a.p. bl. 39 en 40). CALVYN en die Heidelberger behou die (soos ons hierbo gesien het) onjuiste vertaling „die hel,” maar verstaan dit dan in oneintlike sin van die helse kwellinge waarin Christus in sy ganse lyde maar veral aan die kruis versink het. 'n Dergelike oneintlike betekenis van „die hel” (of eintlik „die doderyk”) nl. „uiterste benoudhede” het die Kanttekening van die Statevertaling voorgestaan by 1 Sam. 2:6, 2 Sam. 22:6 (is gelyk Ps. 18:6) en minder seker by Ps. 86:13; egter sonder voldoende rede. Die volgorde van die heilsfeite en heilsdade van Christus in die Apostoliese Geloofsbelydenis is so duidelik 'n historiese (nl. die ontvangenis, geboorte, lyde, sterwe, begrafnis en dan die nederdaling na die „hel,” waarop die opstanding, hemelvaart en gaan sit aan die regterhand van God volg), dat ons geen reg het om die nederdaling te verplaas na tydens die lyde en sterwe nie. Hierdie opvatting lyk vir my 'n sekere (bewuste of onbewuste) rasionalisasie van die moeilike belydenisartikel, om te ontkom aan allerlei fantastiese voorstellings waaraan kerklike of individuele teologiese opvattinge van vroeër eue hulle skuldig gemaak het. Dit gee ons egter nie die vryheid om die duidelike bewoordinge en die vaste plek van die geloofsartikel te verander of daaraan 'n ander inhoud te gee nie.

Moet ons dan nou die geloofsartikel gaan lees: „Wat neergedaal het na die doderyk”? Volgens die oorspronklike Latynse bewoording van die artikel: sonder twyfel ja. Die enigste aarseling kan opkom deur op te merk (soos ons aan die begin van hierdie tweede deel van ons artikel gedoen het) dat die Nuwe Testament in Matth. 12:40, en Ef. 4:9 nie van „die doderyk” nie maar van „die hart van die aarde,” „die onderste dele van die aarde” spreek, uitdrukkings wat sterker lyk as „die doderyk”¹³. 'n Vertaling soos: „die (diepste) dieptes van die

¹³ Sien Afl. 1, bl. 65 v. en 69. Ook die Griekse weergawe van die geloofsartikel met sy *eis ta katōtata* „na die onderste dele” is nader aan die Nieu-Testamentiese *cis ta katōtera* (Ef. 4:9); sien MACLEAR t.a.p., bl. 303. JOACHIM JEREMIAS in sy bogenoemde artikel oor die *hadēs* vereenselwig egter die twee uitdrukkings van Matth. 12:40 en Ef. 4:9 met „die doderyk.” Maak die ruimer begrip „die doderyk” dit ook nie makliker om die moeilikheid van die teenspraak van die nederdaling met die kruiswoord: „Vandag sal jy met My in die Paradys wees” (Luk. 23:43) ligter te maak? Omvat „die doderyk” in die Gelykenis van die ryk man en Lasarus (Luk. 16:19—31) sowel „die skoot (of boesem) van Abraham” as „die smarte en die vlam”?

dood" (of „doderyk") sou die Nieu-testamentiese gedagte wel beter weergee. Maar dat daarmee nie „die hel" in die betekenis van die plek van ewige pyn en verdoemenis bedoel word nie is na die bostaande wel duidelik.¹⁴⁾

3. *Gedagtereekse en hoofwaarhede.*

Dit is die algemene menselot, volgens die beskoining van die Ou Testament, om na die doderyk te moet neerdaal. Dit is 'n treurige lot. „Die doderyk (*sjeool*) is die plek van ondergang van alle lewe en word as sodanig selfs *abaddōn* d.i. ondergang genoem. Die bestaan daar word in die donkerste kleure geskilder: geen ligstraal dring in die dikke duisternis van die doderyk deur, geen geluid word daar gehoor nie. So word die doderyk soms sonder meer „die stilte" genoem¹⁶⁾ waar selfs van 'n lofprysing van die HERE niks verneem word nie."¹⁷⁾ Dit is opvallend dat in die Ou Testament alleen dan van die doderyk gespreek word, as 'n huiwering gewek of tot uitdrukking gebring moet word. Jakob vermeld slegs in vertwyfeling die doderyk, waarin hy beroof van sy geliefde seun moet afdaal.¹⁸⁾ Dis die land van duisternis en doodskaduwee, van donkerheid soos middernag en wanorde (Job 10:21, 22, sien ook die droefgeestige skildering Job 17:13—16). Die Psalmboek, waarin mens na LUTHER se woorde „alle heiliges in die hart sien." juis die Psalmboek is vol van die huiwering vir die doderyk.

Waarom is die Outestamentiese gelowige so vreesbevangen vir die doderyk? Omdat die doderyk met sy bewoners van die gemeenskap met die HEER afgesny is.¹⁹⁾ Psalms en Psalmwoorde soos 6:6, 30:10 (vgl. vs. 4), 88:11—13, 115:17, Jes. 38:18 spreek hier 'n droewig-duidelike taal. „In die dood word aan U nie gedink nie, wie sal U loof in die doderyk?" „Sal die stof U loof? sal dit u trou verkondig?" „Kan U aan die dooies 'n wonder doen? Of kan skimme opstaan, kan hulle U loof? Kan u goedertierenheid vertel word in die graf, u trou in die plek van vertering? Kan u wondermag in die duisternis bekend word en u geregtigheid in die land van vergetelheid?" „Die dode loof die

---

¹⁴⁾ Hiermee word nie die leer van CALVYN en die Heidelberger dat Christus in Getsemane en aan die kruis die helse angste en benoudhede vir ons gely het, geloën nie, maar alleen beweer dat hulle ten onregte hierdie waarheid in die vyfde belydenisartikel gelees het.

¹⁵⁾ In die Afrikaanse vertaling „die plek van vertering," in die Statevertaling „het verderf," Job 26:6, 28:22, Spr. 15:11, Ps. 88:12; in Job 31:12 beteken die woord „vertering," „ondergang," die Afrikaanse vertaling moes hier die woorde „die plek van" wegge'aat het.

¹⁶⁾ Ps. 94:17, 115:17.

¹⁷⁾ So GOTTFRIED QUELL in sy mooi studie (‘n „Habilitationssvorlesung" aan die Universiteit van Leipzig gehou). „Die Auffassung des Todes in Israel," Leipzig, 1925, bl. 29.

¹⁸⁾ Gen. 37:35, vgl. QUELL, t.a.p., bl. 37.

¹⁹⁾ Sien die uitnemende studie van die Rooms-Katolieke Outestamentikus FRIEDRICH NÖRSCHER, *Altorientalischer und alttestamentlicher Auferstehungsglauben*, Würzburg, 1926, bl. 212: Jahwe und die Scheol.

HERE nie, ook nie almal wat na die stilte neerdaal nie." „Die doderyk sal U nie loof nie, die dood U nie prys nie; die wat in die kuil neerdaal, sal op u trou nie hoop nie." Die gestorwenes is buite die sfeer van belangstelling van Jahwê, die dooies is „die aan wie U nie meer dink nie, en hulle is afgesny van u hand.”²⁰⁾ Die uitdrukking „land van vergetelheid” in vs. 13 van Ps. 88 is volgens hierdie 6de vers van die Psalm, nie alleen die land waar die gestorwene aan die vergetelheid van die mense is prysgegee nie, maar selfs aan die van die HEER. Dit maak die uitdrukking so troosteloos. So klaag ook Job dat as hy in die doderyk sou neerdaal God hom sou soek maar nie vind nie.²¹⁾ Daar gaap vir die Israelitiese besef ’n kloof tussen lewe en dood, tussen God „die lewende God” en die doderyk. Die doderyk is vir Hom iets geheel vreemds, dit skyn soos „eine vergessene Provinz seiner Herrschaft,” ’n vergete gebied van sy wêreldheerskappy.²²⁾

„Buite die sfeer van belangstelling,” „’n vergete gebied van sy heerskappy,” so voel hierdie Outestamentiese gelowiges die verhouding van Israels God tot die doderyk. Want dit lê nie aan sy almag nie. „Die ontbreek van ’n verbinding van die gestorwenes met Jahwê het sy grond nie in ’n gebrek van sy almag, asof dit aan die poorte van die onderwêreld se grense sou gehad het nie.”²³⁾ „Al dring hulle deur in die doderyk,” sê Amos in naam van sy Sender tot diegene wat hulle vertrou valslik stel op die kerklike seremonies, „Al dring hulle deur in die doderyk, my hand sal hulle daaruit haal” (Am. 9:2). Israels God kan die doderyk gebiedend oproep tot straf van sy sondige volk (Hos. 13:14) maar hulle ook netsoos die enkele vrome loskoop uit die mag van die doderyk (t.a.p. en Ps. 49:16). Jesaja kan in naam van sy HEER aan koning Agas ’n wonderteken aanbied ewegoed diep uit die doderyk as hoog uit die hemel (Jes. 7:11). ’n Mens kan nêrens God ontvlug nie: „Klim ek op na die hemel, U is daar; en maak ek die doderyk my bed, kyk U is daar!” (Ps. 139:8). Die vuur van Gods toorn brand tot in die doderyk daaronder (Deut. 32:22) en „Nakend lê die doderyk voor Hom en die plek van vertering het geen bedekking nie” (Job 26:5), „Die doderyk en die plek van vertering lê oop voor die HEER!” (Spr. 15:11).

Is die pasgenoemde Bybelplase uitdrukkings van ’n hoër voorstelling? Spreek hier „die universele Godsbegrip van die profetiese religie wat nie halt maak voor die poorte van die doderyk nie” soos QUELL beweer? Maar selfs in hierdie tekste word die huiwering vir die doderyk nie opgehef nie, intendeel dit word hier vernaamlik ge-

²⁰⁾ NÖTSCHER, t.a.p., bl. 213. Sien Ps. 88:6 (die „want” van die Afrikaanse vertaling staan nie in die oorspronklike Hebreeus nie).

²¹⁾ Job 7:8 en 21:2 Sien QUELL, bl. 33 en NÖTSCHER, bl. 239.

²²⁾ QUELL, t.a.p., bl. 32 en 35.

²³⁾ NÖTSCHER, t.a.p., bl. 213.

²⁴⁾ t.a.p. bl. 32.

bruik as uiterste strafbedreiging of as uitdrukking van 'n uiters ver gebied. Daar word geen verbinding tot stand gebring tussen die doderyk en die verlossende mag van die HEER nie. Met die sjeool- voorstelling is nie die minste gedagte van salige Godsgemeenskap verbonde nie.²³⁾

Vanuit die Outestamentiese gedagte-wêreld gesien is dus die voor- stelling van 'n nederdaling van die Christus na die doderyk 'n ver- nederende voorstelling. Hiermee deel die Christus tot die uiterste die algemene menselot: sterwe, begrawe word, neerdaal in die doderyk. MACLEAR sê heeltemal tereg: hierdie geloofsartikel bevestig die leer van die volkome mensheid van Christus (t.a.p. bl. 138). Hy het ons pad gegaan tot die einde, tot die diepste punt toe, onvoorstelbaar ver en diep. Laagste laagte van sy vernedering was sy nederdaling na die doderyk.

Dit was nouliks denkbaar en voorstelbaar vanuit die Outestamen- tiese gedagte-wêreld, sowel wat die doderyk as wat die Messias- voorstelling betref. Die Messias in die Ou Testament is veral die triomferende Christus, die komende Koning wat die Godsryk tot volle openbaring bring deur die vyande van God en Godsvolk te vernietig.²⁴⁾ Dis vir hierdie voorstelling 'n ondragelike gedagte dat die Messias sou sterf, begrawe word en neerdaal in die doderyk. Die voorstelling van 'n lydende Kneg van die HERE wat gedood word en begrawe, soos ons die in Jes. 53 (en miskien Sag. 12:10 vv. en 13:7 vv.) aantref is 'n heeltemal nuwe saak, wat verbasing wek en waaroor in geheimsinnige bewoordinge gespreek word en waarby die gebruikelike Messiasname verswyg word.

Die troos vir ons van Christus nederdaling na die ryk van die dood is menigvuldig. MACLEAR²⁵⁾ noem as sodanig die lering: dat onse Heer as volkome mens sig daartoe neergebuig het om ten volle al die beperkings waaraan die mens onderworpe is te verduur, dat Hy so elke toestand van die menselike bestaan geheilig het, dat die dood geen geheimenis het wat Hy nie gepeil het nie, dat nóg hoogte nóg diepte ons van sy liefde kan skei nie en dat daar niks in die feit van die dood is, niks in die gevolge van die dood wat Hy nie verduur het nie. Dit is voorwaar ryke troos.

---

²³⁾ Vgl. ook QUELL, t.a.p., bl. 34 benede. Dat die Israelitiese gees verder geworstel het met die probleem van die dood en dat hier en daar in die Ou Testament 'n deurbraak van die neerdrukkende sjeoolgedagte en 'n deurbreek van die hoop op 'n onvernietigbare lewe in gemeenskap met God gevind word as individuele geloofsvonds, kan uit woorde soos Ps. 16:11, 17:15, 49:16, 73:24, Job 19:25--27 en miskien enkele andere wel aangeneem word (sien ook QUELL, t.a.p., bl. 38 vv. en NÖTSCHER bl. 223--245), maar dit was nie die gangbare voorstelling by die Outestamentiese gelowiges nie.

²⁶⁾ Sien Gen. 3:15, 49:10, Nu. 24:17, Jes. 11:4, Jer. 23:5 v., Eseg. 21:25--27, Sag. 9:9 v., Dan. 7:13 v.; ook in die Psalms 2, 45, 72, 110.

²⁷⁾ t.a.p., bl. 142 v.

Maar ek glo, dis nie al nie. Ek glo dat die ou Christelike Kerk en die groot teoloë nie ten onregte in die nederdaling van Christus na die doderyk die oorwinningsmotief bemerk het en dat LUTHER met sy wonderbare godsdienstige intuïsie en sy lewendige, vitale, dinamiese geloof en geloofsvoorstellings nie ten onregte die triomfering van Christus daarin aan gevoel het nie.²⁸⁾ Die nederdaling was die dieptepunt van Christus vernedering, en tegelyk die begin van sy verhoging. Hierdie samegaan van vernedering en verhoging, skynbare nederlaag en tog triomf is nie vreemd in die Skrif nie. Dink maar hoe Paulus in Kolossense 2:14 en 15 die kruislyde en die kruistriomf in een asem vermeld as hy sê dat Christus aan die kruis die skeidbrief teen ons, wat met sy insettings ons vyandig was, uitgedelg en weggeruim het deur dit aan die kruis te nael, nadat Hy die owerhede en magte uitgeklee en hulle in die openbaar ten toon gestel en daardeur oor hulle *getriomfeer* het. Wat aan die kruis kan saamgaan, kan dit ook in die doderyk.

Wie goed luister verneem hier die geluid van krygstrompet en oorwinningsbasuin. Die doderyk is 'n vesting, 'n burg met poorte en grendels (Jes. 38:10, Ps. 9:14, 107:18, Job 17:16 en ook Matth. 16:18!) Dit is reeds ou Babiloniese voorstelling; Babiloniese tekste spreek van 7 poorte of 2 x 7 poorte. Dit is vernederend vir die godin Ishtar om by elkeen van die 7 poorte 'n kledingstuk of versiersel te moet aflê totdat sy nakend voor die heerseres van die onderwêreld staan; maar tog bedreig Ishtar die poortwagter en beveel hom om die poorte oop te maak, anders sal sy poort en grendels en deurposte stukkend breek en die dode loslaat; en as sy ontledig voor die gebiedster van die doderyk staan storm sy op haar af; ten slotte word sy met water van die lewe besprenkel en deur die 7 poorte uitgelei en kry haar versiersels en kleding een vir een terug.³⁰⁾ Hoe triomferend klink die woord van Christus in Openb. 1:18: „Ek was dood en kyk, Ek leef tot in alle ewigheid. Amen. En Ek het die sleutels van die doderyk en van die dood!” Reeds in die Ou Testament „is die skimme beangs onder die waters” vir Hom vir wie die doderyk nakend lê (Job 26:5, 6). Is Jesus nie volgens sy eie woorde diegene wat in die huis van die sterke ingegaan het en sy huis beroof en sy goed geroof het nie? En wie is daardie sterke anders as die Satan en sy duiwels (Matth. 12:22 vv., Mark. 3:20 vv., Luk. 11:14 vv.)? Die duiwel is immers volgens Hebr. 2:14 diegene wat mag oor die dood het!³¹⁾ Meermale word in die Ou

²⁸⁾ Sien vir hulle opvattinge die artikel van PROF. ENGELBRECHT in Afl. 1, bl. 33—37.

²⁹⁾ Vgl. die mite van die nederdaling van die godin Ishtar na die onderwêreld, r. 42 vv. en die mite van Nergal en Eresjkigal, rev. 4, stuk II.

³⁰⁾ In die mite van Nergal en Eresjkigal kom laasgenoemde, die godin van die onderwêreld daar nog slegter van af; die nederdalende god gryp haar aan en trek haar by die hare van haar setel op die grond om haar hoof af te slaan totdat sy om genade smeek.

³¹⁾ Vgl. die uitdrukking „mag van die doderyk” in Hos. 13:14, Ps. 49:16, 89:49.

Testament die dood of doderyk as 'n persoon voorgestel, gepersonifiseer³²⁾; so word ook in die Openbaring van Johannes dood en doderyk naas die duiwel, die dier en die valse profeet genoem en saam met hulle in die poel van die ewige vuur gewerp (20:10 en 14). Paulus wat die doodshuivering so goed geken het (sien 2 Kor. 1:8—10, 5:3, 4, 8) spreek van die dood as „die laaste vyand” (1 Kor. 15:26), en hy sien wat die Ou Testament in Jes. 25:8 van Israels God vermeld: „Hy sal die dood vir ewig vernietig” in Christus in beginsel en deur Hom straks volkome vervuld, en die strydmotief van die Outestamentiese woord word by hom in 'n triomferende oorwinningsmotief omgeset: „Dan sal vervul word die woord wat geskrywe is: Die dood is verslind in die oorwinning” (1 Kor. 15:54).

Dis merkwaardig om te sien hoe CALVYN waar hy in sy Institusie die nederdaling van Christus na „die hel” as vernaamlik van sy kruislyde verstaan³³⁾ tog die stryd- en oorwinningsmotief hier nie kan mis nie. Hy kan nie ontken nie, ja, erken graag dat Christus deur die krag van sy Gees aan die siele van die afgestorwenes verskyn het (§ 9), hy spreek van 'n worsteling soos hand aan hand met die helse heirkragte (§ 10) en dat Hy met die mag van die duiwel, die vrees van die dood en die smarte van die hel hand aan hand kampende, oor hulle viktorie behaal en getriomfeer het (§ 11).

So het dan Paulus nie ten onregte in Efese 4 as hy van Christus nederdaling „na die onderste dele van die aarde” spreek, die stryden segepsalm, Psalm 68, aangehaal; hy beskryf hier immers die triomferende Christus wat gevangene neem en gawes uitdeel en wat deurdat Hy neergedaal en opgevaar het „alles kan vervul” (vs. 7—10). So het dan Petrus blykbaar die nederdaling in verband gebring met 'n onbekende deel van die heilswerk van Christus: sy Evangelieprediking aan „die geeste in die gevangenis,” en dit is dië Christus aan wie „engele en magte en kragte onderwerp is,” Christus triumfator (1 Petr. 3:19, 22). So kan die nederdaling van Christus, in verband met sy navolgende opstanding aldus geïnterpreteer word: die Gemeente van Jesus is veilig vir die magte van die doderyk, Jesus is Heer ook van die Hades.³⁴⁾ Hierop siende kan die Gemeente in waarheid en cotmoedige dankbaarheid die in oormoed gesproke woorde van Agag, die Amalekiet, oorneem: „Waarlik, die bitterheid van die dood het gewyk!” In die huiveringwekkende wêreld van die onsigbare dinge waar die steunpunte van ruimte en tyd en alle menselike begrip ons ontval, het die diepste vernedering van die Bewerker van ons heil plaas gevind, hier ook het Hy die begin van sy verhoging beveg en oor „Duiwel, Dood en Hel” getriomfeer.

B. GEMSER.

³²⁾ Job 18:13 noem die melaatsheid „die eersgeborene van die doderyk.” en in Ps. 18:6, 91:3, 116:3 en Pred. 9:12 het ons die voorstelling van die voëlvanger of strikkespanner met sy „bande”; vgl. QUELL, t.a.p., bl. 35 n. 5.

³³⁾ Sien PROF. ENGELBRECHT t.a.p., bl. 38 een Institusie II, 16, 9, 10 en 11.

³⁴⁾ Sien J. JEREMIAS in G. KITTEL, Theol. Wörterbuch, bl. 149.